

ki so vdeležene pri zapuščini ali imajo proti njej opravičene zahteve, prevzame pravice iz zaveze dediške, glede tretjih oseb zavzame pa le pravno stanje kupca, ki je kupil posamezne dedščinske reči, — pomislivši torej, da eksekucijskega načina, ki je po § 822 obč. drž. zak. dopusten zgolj proti dediču in legatarju, ni moči razširiti tudi proti kupcu dedščine.

Jugoslovanska imovina nekedaj in sedaj.

(Le mouvement agraire dans la péninsule des Balkans, l' Angleterre et ses colonies, la plaine Saxonne, les 'Etats-Unis. Paris, Retaux-Bray, 1889.)

S tem naslovom poslala sta R. Meyer in G. Ardant med ljudi knjigo, katera je omenjena uže v predzadnjem „Slov. Pravnik-u“, a se nanjo danes oziram zaradi zanimive vsebine, sosebn kolikor se dostaje jugoslovanskih narodov, razen Slovencev. Knjigi namen je pokazati, kako dandanes agrarno vprašanje vse dežeze vznemirja, kako se povsodi nekaj giblje in kako zakonodavstvo čuti potrebo ohraniti malo imovino nasproti velikemu posestvu in velikemu kapitalu. „Povsodi začenjajo spoznavati, da treba poljedelcu zagotoviti posest zemlje, če uže ne lastništva; ohranjujoč rodbino na domačih tleh, kjer je vzrastla, da se več stori za socialni in javni mir, nego z vsemi kreditnimi zavodi in kmetijskim poukom.“ V knjigi je jako mnogo historičnega gradiva, tičočega se jugoslovanskih imovinsko-pravnih razmer in nazorov. Preglejmo na kratko njeno prvo poglavje, posvečeno balkanskemu poluotoku.

Najprej čitamo kratke zgodovinske črtice o Jugoslovanih pod gospodstvom byzantinskim, potem o dobi nezavisnosti pod carjem Dušanom. Od časa tega velikega carja naprej „izginila je nekedanja socialna enakost (jugoslovanskih) narodov, kajti zapadnoevropske ideje so se tu uže bile vvedle. Uže se prikažejo plemenitniki raznih vrst, imejoči od carja fevde in beneficija, katerih dedni lastniki so postali, in ki ostajajo možkim članovom rodbine. Davka jim ni treba plačevati, razen cerkvene desetine“. Govoreč o zadrugi pravita pisatelja, da je ta institucija najverniši izraz svojstva slovanskih rodov, težečega po združenji, in to je popolnem protivno germanskemu individualizmu.

Za dobo nezavisnosti pride turško gospodstvo. „Ko so Turki posedli slovanski poluotok, našli so socijalen red popolnoma urejen po tej rodbinski vkupnosti. Več rodbin živelo je na jednom zemljišči z jedno glavno hišo, jednim vkupnim ogniščem. Vkupno obdelovali so polja, vkupno uživali sad svojega dela. — Oblast rodbinskega načelnika pri Jugoslovanih ni bila tolika, kolikeršna n. pr. Abrahamova ali Jakopova; bila je manjša nego pri Germanih in manjša od oblasti rimskega „pater familias“ prve dobe. Vsi članovi jugoslovanske rodbine so solastniki; oni si izbirajo načelnika, mladega ali starega, katerega pa po svojem sklepu vsaki čas lahko odstavijo, ako se jim to zdi umestno ali potrebno. Ta načelnik nima pravice niti zadolžiti zemljišča, niti prodati ga brez dovolitve članov zadruga.“ — „Turki niso razrušili podjarmljenim narodom socijalne organizacije, ki je bila bistveno kristijanska. Pustili so jim vero in zakone, naloživši jim samó davek; znali so jih celo varovati nasproti rimskim poganskim idejam, ki so se začele razprostirati od časa Hohenstaufov iz Italije, okužujoč kristijansko družbo.“ — Ko so se Turki polastiti Bosne in Hercegovine, postali so kristijanski kmetje „raje“; plemenitniki pa so se po večjem poturčili in sprejemali „timare“ (fevde) kot begi ali age. V teh dveh deželah zatiralo je ubogo „rajo“ domače renegatno plemstvo, in večkrat je turški paša v svoje varstvo vzel kmete nasproti domačemu nasilstvu. — Bolgarom se je menj trda godila, kajti imeli niso toliko odpadnega plemstva, torej ne toliko zatiralcev. Razmeroma najbolj se je godilo Srbom, ker v njih se ni bila ohranila fevdalna gospoda.

Turško pravno življenje vplivalo je seveda tudi na pravne nazore podvrženih narodov. A v turških zakonih nahaja se mnogokaka lepa določba. Oderuštvo je strogo prepovedano; vsakeršne koli obresti pomenijo odiranje in oderuhu žuga uže koran z večnim ognjem. Ako dolžnik, zastavivši premičnino ali pa zemljišče, ne more plačati, čakati je upniku do smrti svojega dolžnika s prodajo zastavljene reči, če se mu v pogodbi ni izrecno dala pravica poprodanja. On ne sme uporabljati predmeta, ako se to ni stipulovalo. Če prodaja ne pokrije dolga, nima upnik nobene pravice do osebe dolžnikove ali do njegovih drugih imovin. Ako je umrši dolžnik živel o poljedelstvu, ni moči dedičem njegovim vzeti hiše in kosa zemljišča za potrebni živež. — Taki in jednaki zakoni „jasno kažejo, koliko bolje se je kmetom godilo pod turško oblastjo, nego li pod svojimi domačimi knezi. Njih položaj se je dandanes še celó poslabšal.“

Razpravlja se dalje turško imovinsko pravo. Vsa zemlja je kalifova; on je njen vrhovni lastnik, oddaja jo samó v uživanje; zategadelj ne more biti lastninska pravica absolutna (kakor pri Židih). Posledica tega načela bila je prepoved, prodati tujcu zemljišče; še celó rojakom se ni smelo po svoji dragi volji prodajati. Sosedje in sovaščani imeli so predkupno pravico. Dokler je trajalo turško gospodstvo na poluotoku, zabranjevale so te določbe, da se domača zemlja ni potujčila in posrkala po kozmopolitičnem kapitalu. A ko so prišle v osvobojenih deželah ob moč, stopil je na njihovo mesto židovski oderuh, in marsikje opaža se rušenje naroda in zemljišča.

Po naravi lastninske pravice in po njenih predmetih razlikujejo v Turkih štiri vrste (zemljiških) lastnin: „miri“, „milk“, „vakuf“, „mevat“. 1. „Miri“. Sultan je po imenu lastnik zemlje, katero oddaja, a ne v popolno last. Prodati in zadolžiti je ni smeti, pač pa ostane v rodbini. 2. „Milk“. Ta oblika lastninske pravice je najbolj podobna zasebni lastnini, katero pozna n. pr. francoski „Code civil“, a nahajati jo je jako po redko. 3. „Vakufi“ so najvažnejši z ozirom na socijalno življenje; slični so našim cerkvenim beneficijem prejšnjih dob. Ta zemljišča ne morejo biti v lastninski pravici posameznikov, nego stojé pod posebnim ministrom. Dohodki namenjeni so po ustanovah za potrebe mošej, samostanov, učilnic, bolnišnic, siromašnic, javnih kopališč, bibliotek in drugih blagotvornih zavodov. A imajo tudi drug smoter. Zasebna lastninska pravica poišče si lahko pod to obliko zavetja proti nevarnostim, pretečim jej. Lastnik odstopi n. pr. svoj „milk“ mošaji za jako majhno svoto, ostane pa na njem samó uživajoč zemljišče. Mošaji odšteva mal davek, ki pa ni drugega, nego interes svote, katero je prejel od mošeje. Ti „vakufi“ ne plačujejo nobenega davka; ni jih moči prodati zaradi dolgov. Nekatero osebo napravljajo „vakufe“ s pogojem, da bodo njih nasledniki za vedno uživali zemljišče; podobno je to našim fideikomisom in ima ist namen kot fideikomis. 4. „Mevat“. To so zemljišča dalječ od človeških bivališč, „kamor ne sega več človeški glas“. Kedor jih začne obdelovati, njegova postane ta zemlja. Muzulmansko pravo označuje se sploh po teoriji, ki vidi v delu izvor lastninske pravice; ali treba ni, da postane vse lastnina, in kar pride v last, ni treba da v absolutno.

Tako je bilo z lastninsko in rodbinsko pravico pod Turki. Zasedujeta se sedaj ti dve instituciji, lastninska pravica in zadruga, v deželah po osvobojenji in po vvedbi zapadnoevropskih razmer. Po-

hvalno omenja se samó Bogišičevo kodifikovanje, češ da se v novem črnogorskem zakoniku skuša ohraniti kolikor moči jugoslovanskih imovinskih, rodbinskih in združnih institucij. — Ostanki nekedanje zadruge ohranili so se bili sicer do naših dnij tudi v Hrvatih, a madjarska vlada je po vsej sili hotela uničiti vse sledove zadruge. Uže leta 1870. vstvaril se je bil zakon, napolnjen z modernimi francoskimi idejami, katere so bili mladi madjarski aristokrati iz Pariza prinesli. Ta zakon popolnoma prezira zadruge. Ako bi se bil vvél, v nekaterih generacijah bile bi zadruge popolnem razrušene. „Jasno je, da je bil to namen Madjarom, ki so, sami ne imejoč tako trdne organizacije kmetske rodbine, Slovanom bili zavidni; a tudi bali so se zadruge, ki utrja moč narodovo“. Posrečilo se je bilo takrat, zabraniti pogubonosni zakon, čigar namen je bil izročiti hrvatske kmete Židom. Ali 1882. leta naredila je vlada drug zakon, po katerem je bilo v dveh letih razdružiti se vsem zadrugam. „S tem zakonom triumfujejo rimske ideje nad byzantinskimi v vsej Avstro-Ogerski. Ako se tu ne začne o pravem času kristijanska reakcija, razrušil bo komunizem to gnilo družbo, razdeljeno v bogataše in proletarce.“ — O denašnjem položnji bosenskih kmetov čitamo: Kmetje sprejeli so bili avstrijske vojake z velikim naudušenjem, upajoč oslobojenja od begov — zatiralcev. A bridko so se varali. Davki se jim niso znižali. Begi so se po največ izselili, prodavši svoja zemljišča Židom. Ta gospodar je za kmeta še hujši od bega, ker je bolj zvit in požrešen. Zategadelj se ni čuditi, ako se kmetje upirajo. Novi jarem je hujši, nego je bil turški, katerega so bolj občutili age in begi, nego li oni sami. — Na vrsto pridejo potem še Dalmacija, Bolgarija, Rumunija; povsodi ista tendencija, isti dokazi: da so rimska imovinsko-pravna načela ter denašnji židovsko-socijalni red izpodrinili krasne jugoslovanske pravne institucije ter da treba popolnem preosnovati denašnjo socijalno družbo, ako se hočejo narodi rešiti popolne narodno-gospodarske pogube.

Drobne vesti.

(Osobne vesti.) Imenovani so: C. kr. okrajni glavar v Kranji Jos. Merk c. kr. vladnim svetnikom in šolskim referentom v Ljubljani; vladni tajnik v Kamniku G. Friedrich okrajnim glavarjem na Kranjskem; c. kr. okr. sodnik dr. Jos. Scheuchenstuel v Ptuji dež. sod. svètnikom v Gradci; okr. sodn. pristav dr. Jos. Pekolj v Mariboru l. br. Dr. okr. sodnikom na